

СИСТЕМА РАНЬОГО ПОПЕРЕДЖЕННЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Досліджено роль системи раннього попередження кризових явищ у забезпеченні фінансової безпеки підприємства в умовах нестабільного економічного середовища. Обґрунтовано необхідність постійного фінансового моніторингу, своєчасного виявлення кризових ризиків та використання сучасних інструментів діагностики фінансового стану підприємства. Визначено основні елементи системи раннього попередження кризових явищ та запропоновано напрями її вдосконалення з метою підвищення фінансової стійкості й забезпечення стабільного функціонування підприємства.

Ключові слова: фінансова безпека, антикризове управління, система раннього попередження, фінансовий моніторинг, кризові явища, фінансова стійкість, банкрутство.

Abstract

The role of an early warning system for crisis phenomena in ensuring enterprise financial security under conditions of an unstable economic environment is investigated. The necessity of continuous financial monitoring, timely identification of crisis risks, and the application of modern financial diagnostic tools is substantiated. The main components of the early warning system are identified, and directions for its improvement aimed at strengthening financial stability and ensuring sustainable enterprise operation are proposed.

Keywords: financial security, crisis management, early warning system, financial monitoring, crisis phenomena, financial stability, bankruptcy.

Вступ

В умовах нестабільного економічного середовища, що характеризується воєнним станом, інфляційними процесами, порушенням логістичних зв'язків, нестабільністю фінансових ринків та високим рівнем невизначеності, підприємства дедалі частіше стикаються з необхідністю оперативного реагування на кризові явища. За таких умов традиційний підхід до антикризового управління, який передбачає реагування вже після виникнення кризової ситуації, втрачає свою ефективність. Натомість зростає значення превентивного управління, орієнтованого на своєчасне виявлення негативних тенденцій та недопущення розвитку кризових процесів [1].

Одним із найбільш дієвих інструментів реалізації превентивного підходу є система раннього попередження кризових явищ. Її функціонування ґрунтується на безперервному фінансовому моніторингу, аналізі внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства, своєчасному виявленні факторів ризику та формуванні інформаційної бази для прийняття ефективних управлінських рішень. Саме така система дозволяє підприємству не лише мінімізувати можливі втрати, а й забезпечити стабільність господарської діяльності та підтримувати належний рівень фінансової безпеки [2].

У сучасних умовах фінансова безпека підприємства визначається не лише його здатністю виконувати поточні фінансові зобов'язання, а й можливістю своєчасно адаптуватися до змін зовнішнього середовища, підтримувати фінансову стійкість та ефективно управляти ризиками. Саме тому впровадження системи раннього попередження кризових явищ слід розглядати як один із ключових напрямів удосконалення сучасної системи антикризового управління підприємством.

Результати дослідження

У сучасній економічній літературі система раннього попередження кризових явищ розглядається як складова механізму антикризового управління, основним призначенням якої є своєчасне виявлення негативних тенденцій розвитку підприємства, оцінювання потенційних загроз та інформаційне забезпечення процесу прийняття управлінських рішень [3]. На відміну від

традиційного підходу, орієнтованого переважно на подолання наслідків кризи, система раннього попередження має превентивний характер і спрямована на недопущення її виникнення.

Основою ефективного функціонування системи є безперервний моніторинг фінансово-господарської діяльності підприємства. Для комплексного оцінювання його фінансового стану доцільно використовувати систему взаємопов'язаних показників ліквідності, фінансової стійкості, рентабельності, ділової активності, оборотності активів, структури капіталу та грошових потоків. Їх систематичний аналіз дає змогу своєчасно виявляти негативні тенденції та запобігати розвитку кризових процесів [2].

Важливим напрямом є також оцінювання факторів зовнішнього середовища, зокрема змін законодавства, інфляційних процесів, валютних коливань, логістичних ризиків, нестабільності постачання ресурсів, змін споживчого попиту та посилення конкуренції. Комплексний аналіз внутрішніх і зовнішніх чинників дозволяє своєчасно ідентифікувати потенційні загрози та оцінити їх вплив на фінансову безпеку підприємства [4].

Невід'ємною складовою системи раннього попередження є діагностика ймовірності виникнення кризових явищ. З цією метою доцільно використовувати комплекс моделей прогнозування банкрутства, зокрема моделі Альтмана, Таффлера, Ліса, Терещенка та коефіцієнт Бівера. Їх поєднання забезпечує більш об'єктивне оцінювання фінансового стану підприємства та підвищує достовірність прогнозів [4].

Результати фінансового моніторингу та оцінювання ризиків є інформаційною основою для прийняття своєчасних управлінських рішень щодо оптимізації структури активів і капіталу, удосконалення управління дебіторською заборгованістю, формування резервів ліквідності, диверсифікації постачальників та коригування фінансової політики підприємства [2].

Узагальнення результатів дослідження дало змогу запропонувати концептуальну модель системи раннього попередження кризових явищ, яка поєднує фінансовий моніторинг, оцінювання ризиків, прогнозування кризових процесів і прийняття управлінських рішень (рис. 1).

Рисунок 1 – Основні елементи системи раннього попередження кризових явищ

Запропонована система базується на безперервному циклі фінансового моніторингу та передбачає послідовне виконання етапів збору інформації, оцінювання фінансового стану, ідентифікації ризиків, прогнозування кризових явищ, прийняття управлінських рішень і контролю їх результативності. Такий підхід забезпечує своєчасне реагування на негативні зміни та підвищує адаптивність підприємства до сучасних економічних викликів.

Важливо, щоб система раннього попередження не функціонувала ізольовано, а була інтегрована в загальну систему стратегічного та оперативного управління підприємством. Це забезпечує узгодженість антикризових заходів із фінансовою, виробничою, інвестиційною та кадровою

політикою підприємства, сприяє підвищенню ефективності управління ресурсами та формуванню довгострокових конкурентних переваг. Інтеграція системи раннього попередження із загальною системою менеджменту дозволяє підприємству своєчасно адаптуватися до змін зовнішнього середовища та підтримувати належний рівень фінансової безпеки.

Отже, система раннього попередження кризових явищ повинна розглядатися як невід'ємна складова сучасного антикризового управління. Її впровадження забезпечує своєчасне виявлення кризових ризиків, підвищує якість управлінських рішень, сприяє зміцненню фінансової безпеки та створює передумови для довгострокового розвитку підприємства.

Висновки

Проведене дослідження підтвердило, що система раннього попередження кризових явищ є важливою складовою сучасного антикризового управління та одним із ключових інструментів забезпечення фінансової безпеки підприємства. Її впровадження забезпечує своєчасне виявлення негативних тенденцій, комплексне оцінювання внутрішніх і зовнішніх ризиків, прогнозування розвитку кризових процесів та підвищення обґрунтованості управлінських рішень.

Ефективність системи раннього попередження визначається комплексним використанням фінансового моніторингу, сучасних моделей прогнозування банкрутства, цифрових технологій оброблення інформації та ризик-орієнтованого підходу до управління. Запропонована концептуальна модель системи раннього попередження кризових явищ може бути використана як практичний інструмент для своєчасної ідентифікації фінансових загроз, зміцнення фінансової стійкості та підвищення адаптивності підприємства до змін зовнішнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ткаченко А. Антикризове управління як комплексна система запобігання кризовим ситуаціям. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2023. № 1. С. 220-225.
2. Прокопишин О. С. Система антикризового управління як підґрунтя попередження кризових явищ на підприємствах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 9. С. 40-45.
3. Денисов Д. М. Система раннього реагування та попередження банкрутства. *Вісник Університету «Україна»*. 2024. № 10 (37). С. 46-55. URL: <https://doi.org/10.36994/2707-4110-2024-10-37-04> (дата звернення: 22.05.2026).
4. Кривов'язюк І. В. Антикризове управління підприємством в умовах війни: загальна характеристика й пошук рішень щодо доцільності його запровадження. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 78. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-26> (дата звернення: 22.05.2026).

Пілявоз Тетяна Миколаївна – к.е.н., доцент кафедри підприємництва, логістики та менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: pilyavoz@vntu.edu.ua

Дубчак Данііл Максимович – здобувач групи П-22б, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця

Tetiana Pilyavoz – Cand. Sc. (Econ.), Assistant Professor of the Department of Entrepreneurship, Logistics and Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: pilyavoz@vntu.edu.ua

Daniil Dubchak – Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia